

PAPER DETAILS

TITLE: Çocuk Gelisimi Lisans Öğrencilerinin Çocukların Karsilastigi Çevrimiçi Risklere Yönelik Algılarının İncelenmesi: Ankara Üniversitesi Örneği

AUTHORS: Taskin TASTEPE,Dilara ÖZÇELİK,Özge AVCI ÇOBAN

PAGES: 14-24

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1535535>

Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi
Journal of Ankara Health Sciences
e-ISSN: 2618-5989

Çocuk Gelişimi Bölümü Lisans Öğrencilerinin Çocukların Karşılaştığı Çevrimiçi Risklere Yönelik Algılarının İncelenmesi: Ankara Üniversitesi Örneği

Investigation of Department of Child Development Undergraduate Students' Perceived Online Risks for Children: The Case of Ankara University

Taşkın Taştepe^{1*}, Dilara Özçelik², Özge Avcı Çoban²

¹Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye

²Sedat Taş Özel Eğitim Merkezi, Ankara, Türkiye

Makale Bilgisi	ÖZ
Geliş Tarihi: 26.01.2021	Amaç: Bu araştırmanın amacı, Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algılarının incelenmesidir. Örneklem ve Yöntem: Araştırmaya, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde öğrenim gören 255 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmada 1. sınıf (n=40) ve 3. sınıf (n=75) olmak üzere toplam 115 öğrenciden elde edilen veriler doğrulayıcı faktör analizi için; 2. sınıf (n=67) ve 4. sınıf (n=73) olmak üzere toplam 140 öğrenciden elde edilen veriler asıl çalışma için değerlendirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, “Çocukların Karşılaştığı Çevrimiçi Risklere Yönelik Algı Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler; betimsel istatistikler, ‘Mann-Whitney U Testi’ ve ‘Kruskal-Wallis H Testi’ ile değerlendirilmiştir. Bulgular: Yapılan analizler sonucunda, Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Dördüncü sınıf öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları, 2. sınıf öğrencilerinin algılarından daha yüksektir. Katılımcıların çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları çevrimiçi risk deneyimlerine göre farklılık göstermemektedir. Sonuç: Araştırmada, Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algılarının yüksek olduğu; sınıf düzeyi daha yüksek olan ve güvenli internet kullanımı konusunda eğitim alan öğrencilerin çocukların karşılaştıkları çevrimiçi risklere karşı algılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Kabul Tarihi: 05.05.2021	Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi risk, çocuk gelişimi bölümü, çocuk gelişimi bölümü öğrencileri

Article Information	ABSTRACT
Received: 26.01.2021	Aim: The aim of the research is to investigate Department of Child Development undergraduate students' perceptions of online risks faced by children. Subject and Method: The study group consists of 255 students studying at Ankara University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Development. In this research, the data acquired from 115 students in total, including 1 st (n=40) and 3 rd (n=75) grade students, is used for confirmatory factor analysis, while the data acquired from a total of 140 students, including 2 nd (n=67) and 4 th (n=73) grade students, is employed for the main analysis. As for the data collection tool, “The Scale of Perceived Online Risks for Children” is used. Descriptive statistics, ‘Mann-Whitney U Test’ and ‘Kruskal-Wallis H Test’ are used for the analysis. Results: According to the results, Department of Child Development undergraduate students' perceptions of online risks faced by children differ significantly according to their grade levels. 4 th grade students' perception of online risks faced by children is higher than 2 nd grade students' perceptions. Participants' perceptions of online risks faced by children do not differ according to their online risk experiences. Conclusion: In the study, it was found that Department of Child Development undergraduate students have high perceptions of online risks faced by children; students with higher grade levels and who were trained about safe internet use have high perceptions of online risks faced by children.
Accepted: 05.05.2021	Keywords: Online risk, department of child development, child development department students

doi: 10.46971/ausbid.868899

Araştırma makalesi (Research article)

***Sorumlu yazar/Corresponding Author:** Taşkın Taştepe, taskintastepe@gmail.com

Bu çalışmada kullanılan veriler/verilerin bir kısmı 4-7 Nisan 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen 2. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

e-ISSN: 2618-5989

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbid>

Giriş

Günümüzde akıllı cep telefonu, tablet, bilgisayar, oyun konsolu kullanımına bağlı olarak gelişen internet teknolojisi, her yaştan insanın günlük yaşamının vazgeçilmez bir parçasıdır. İnternet, zaman ve mekân sınırlaması olmadan iletişim, bilgi alışverişi, eğlence ve sosyal etkileşim aracı olarak hayatımızda önemli bir rol oynamaktadır (Atoum & Al-Hattab, 2015). Ülkemizde yaklaşık 62 milyon kişinin (%74) internet kullanıcısı (We Are Social & Hootsuite, 2020) olduğu düşünüldüğünde, artık pek çok insan “online” yani “çevrimiçi” kalarak az ya da çok internetin sunduğu fırsatlardan yararlanmaktadır. Bu durum özellikle dijital dünya içerisine doğan ve “dijital yerliler” olarak ifade edilen çocuklar için (Prensky, 2001) dikkat çekicidir.

UNICEF (2017)’in “Dünya Çocuklarının Durumu: Dijital Bir Dünyada Çocuklar” başlıklı raporuna göre dünyadaki her üç internet kullanıcısından biri çocuklar/ergenlerdir. İnternet kullanımının çocuklar arasında hızla yaygınlaştığı bilinen bir gerçektir. Çocukların mobil cihazlarla ilk temas yaşı giderek düşerken (Kılıç ve ark., 2019), internet kullanım yaşı da buna bağlı olarak düşmekte; internet kullanımı okul çağı çocuklarda ise artarak devam etmektedir (Onguner, 2020). Özellikle ergenlik döneminde bulunan çocukların “Facebook, Youtube, Instagram, Twitter, Snapchat, Tiktok” gibi sosyal medya araçlarını başta eğlence ve iletişim olmak üzere bilgi edinme amacıyla kullanmaları (Aksakallı, 2020), onların internette daha fazla zaman geçirmelerinde etkilidir.

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (EU Kids Online) Projesi kapsamında 9-16 yaş çocuklarla yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, çocukların %47.6’sının bir sosyal paylaşım sitesinde hesabı bulunmaktadır. Ayrıca sosyal paylaşım sitesinde hesabı bulunan tüm çocukların üçte biri 13 yaşının altındadır (Kaşıkçı ve ark., 2014). Çocukların mobil internet deneyimlerini belirlemeye yönelik yapılan bir başka proje çalışmasında (Net Children Go Mobile) ise Türkiye ve Avrupa’daki çocukların internette günlük bazda en fazla sosyal ağları kullanma, çevrimiçi film izleme veya müzik dinleme, internette video klip izleme ve anlık mesajlaşma gibi eğlence ve iletişim amaçlı etkinlikleri gerçekleştirdikleri görülmüştür (Turgut & Kursun, 2020). Dijitalleşme, artan yaşla birlikte çocuklara sınırsız öğrenme ve sosyalleşme imkânının yanı sıra görüşlerini ifade etmeleri için olanak sağlamaktadır (UNICEF, 2017). Ancak çocuklar, bilgi ve teknoloji çağının işlevsel bir aracı olan internetin sağladığı yararların yanı sıra risklerle de karşılaşabilmektedir (Erol, 2020). Bir başka ifadeyle, çocukların çevrimiçi deneyimleri hem fırsatları hem de riskleri içermektedir (Dönmez ve ark., 2017).

İnternet teknolojisinde yaşanan yenilikler, beraberinde çevrimiçi risklerin çeşitlenmesine de yol açmaktadır (Sırakaya & Seferoğlu, 2018). Literatürde çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları riskler farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır (Dönmez, 2015). Çevrimiçi risklerin belirlenmesine yönelik Hasebrink ve ark., (2009) çevrimiçi riskleri, “risk temaları (*ticari, saldırganlık, cinsellik, değerler*)” ve “çocuğun rolleri (*içerik, temas, davranış*)” açısından ele alarak detaylı bir çerçeve oluşturmuşlardır. Bu kapsamda ele alınan çevrimiçi riskler Tablo 1’de gösterilmiştir (Hasebrink ve ark., 2009; Livingstone & Haddon, 2009).

Çocuğun rolü bağlamında çevrimiçi riskler genel olarak incelendiğinde içerik riskleri, çocuğun hoş olmayan ve uygunsuz içeriklerle karşılaştığı durumları; temas riskleri, çocuğun risk içeren iletişime girdiği durumları; davranış riskleri ise çocuğun riskli içerikle karşılaşmasına ya da temasına katkıda bulunacak şekilde davrandığı durumları kapsamaktadır (UNICEF, 2017). Ayrıca teknoloji bağımlılığı içerisinde yer alan internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun

bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığı da aşırı internet kullanımının ve çevrimiçi ortamda daha fazla bulunmanın getirdiği riskler arasındadır (Savcı & Aysan, 2017).

Tablo 1. Çevrimiçi Riskler

Çocuğun Rolü	İçerik (<i>çocuk alıcı rolünde</i>)	Temas (<i>çocuk katılımcı rolünde</i>)	Davranış (<i>çocuk aktör rolünde</i>)
Ticari	Reklam, istenmeyen mesajlar (spam), sponsorluk	Kişisel bilgilerin izlenmesi/toplanması	Kumar, yasa dışı indirmeler, bilgisayar korsanlığı
Saldırganlık	Şiddet/dehşet verici/nefret uyandıran içerik	Zorbalığa maruz kalma, tacize uğrama veya takip edilme	Başkasına zorbalık veya tacizde bulunma
Temalar		İstenmeyen cinsel yorumlar	Pornografik içerik
Cinsellik	Pornografik, zararlı cinsel içerik	alma, gizlice izlenme, yabancılarla tanışma	oluşturma/yayınlama, cinsel tacizde bulunma
Değerler	İrkçi, önyargılı bilgi/tavsiye	Kendine zarar verme, dayatmalara maruz kalma	Olumsuz önerilerde bulunma

Çocuklar çevrimiçi risklerin etkilerine yetişkinlere oranla daha fazla maruz kalmaktadır (Üneri & Tanıdır, 2011). COVID-19 salgınında evlerinde izole bir şekilde sosyal yaşamlarını çevrimiçi olarak sürdüren çocukların daha uzun sürelerde ve daha yoğun çevrimiçi ortamda bulunmaları nedeniyle UNICEF tarafından çocukların çevrimiçi güvenliklerine yönelik bir kılavuz yayımlanmıştır. Örneğin bu kılavuzda, 13 yaş ve üstü çocukların (birçok sosyal medya platformu için yaş sınırı 13 yaş olarak belirlenmiştir) halihazırda sosyal medyayı kullanıyor olmalarının yanı sıra salgının daha küçük çocukların da kendileri için tasarlanmamış sosyal medya araçlarıyla tanışmasına neden olduğundan bahsetmektedir (UNICEF, 2020). Böylesi bir durum da çocukları çevrimiçi risklere karşı daha savunmasız bırakmaktadır. Özellikle çocukların çevrimiçi risklere karşı bilgilerinin yetersiz olduğunu ortaya koyan çalışma sonuçları (Kaşıkçı ve ark., 2014; Turgut & Kursun, 2020) göz önüne alındığında, çocukların bu bilgilerinin artırılmasına yönelik alınacak önlemlere ek olarak henüz gerçekleştirdiği fiilin anlam ve sonuçlarını tam olarak algılama ve ön görme yeteneğine sahip olmayan çocuklarla temas eden bütün yetişkinlerin (başta ebeveynler olmak üzere çocuklarla çalışan profesyonellerin) de bu konuya ilişkin bilgi, tutum ve davranış düzeyleri, bu önlemlerin alınmasında ve çocukların risklere karşı korunmasında önem taşımaktadır. Bu kapsamda çocuğa ve aileye destek mekanizmalarından birini de çocuk gelişimciler oluşturmaktadır.

Çocuk gelişimcilerin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları, hem risk altındaki çocuğu fark edebilmeleri ve buna yönelik bir müdahale programı oluşturabilmeleri hem de çocukları bu risklerle karşılaşmadan önce, alınması gereken önlemler hakkında ailelerde farkındalık oluşturulması bağlamlarında önemlidir. Hatta çocuk gelişimi öğrencilerinin de yüksek donanımlı ve nitelikli birer çocuk gelişimci olarak mesleki hayatlarına başlamadan önce örgün eğitimleri kapsamında aldıkları teorik ve uygulamalı dersler sayesinde kazandıkları yeterliliklerin, çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algılarının şekillenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda araştırma, çocuk gelişimi lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algılarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. “Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları ne düzeydedir?”
2. “Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?”
3. “Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları çevrimiçi risk deneyimlerine göre farklılaşmakta mıdır?”

Örneklem ve Yöntem

Araştırmanın Deseni

Yapılan bu araştırma, var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçladığından betimsel araştırma desenlerinden tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiş, kesitsel bir araştırmadır (Büyüköztürk ve ark., 2020).

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 2017-2018 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümüne kayıtlı 311 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmaya, gönüllü katılım gösteren ve veri toplama araçlarını eksiksiz olarak dolduran toplam 255 öğrenci dahil edilmiştir. Araştırma, Ankara Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı'ndan (11/12/2017-20/332) alınan etik kurul onay kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada 1. sınıf (n=40) ve 3. sınıf (n=75) olmak üzere toplam 115 öğrenciden elde edilen veriler doğrulayıcı faktör analizi (DFA) için; 2. sınıf (n=67) ve 4. sınıf (n=73) olmak üzere toplam 140 öğrenciden elde edilen veriler asıl çalışma için değerlendirilmiştir. Çocuk Gelişimi Bölümü 2. ve 4. sınıf öğrencilerinin çalışma grubunda yer alma kriteri olarak, 3. sınıf güz yarıyılında okutulan “Çocukluk Döneminde Bilgisayar” dersi baz alınmıştır. Daha önceden bu dersi almamış 2. sınıf öğrencileri ve dersi almış 4. sınıf öğrencileri çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubunda yer alan öğrencilere ait bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrencilere ait Bilgiler

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	Kadın	130	92.9
	Erkek	10	7.1
Yaş	20 yaş ve altı	53	37.9
	21 yaş ve üstü	87	62.1
Sınıf düzeyi	2. sınıf	67	47.9
	4. sınıf	73	52.1
Çevrimiçi risk deneyimi	Ben yaşadım	44	31.4
	Çevremde yaşayanlar oldu	44	31.4
	Hayır	52	37.2

Tablo 2’ye göre, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin çoğunluğu kadın öğrencilerden (%92.9) oluşmaktadır. Öğrencilerin %62.1’i 21 yaş ve üzerindedir. Sınıf düzeyi incelendiğinde 2. ve 4. sınıftaki öğrencilerin sayıları birbirine yakındır. Öğrencilerin bilgi hırsızlığı, rahatsız edilme, e-dolandırıcılık vb. sorunlar yaşamalarına ilişkin %31.4’ü kendilerinin ya da çevresindeki kişilerin internet kaynaklı sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Öğrencilerden %37.2’si ise internet kaynaklı bir sorun yaşamamıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada öncelikle, Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, internet kaynaklı bir sorun yaşama durumu hakkında bilgilerini elde etmek amacıyla “genel bilgi formu” kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak ise Dönmez ve ark. (2017), tarafından geçerlik-güvenirlik çalışması yapılan “Çocukların Karşılaştığı Çevrimiçi Risklere Yönelik Algı Ölçeği” kullanılmıştır. Altı faktörlü (cinsellik, hesaplar, özel bilgiler, siber zorbalık, zararlı içerik, zararlı iletişim) bir yapıya sahip olan ölçek, toplam 20 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin orijinali sınıf öğretmeni adaylarıyla geliştirildiğinden, Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencileriyle kullanılabilirliği doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile sınanmıştır. DFA sonucu model üzerinde ulaşılan bazı uyum indeksleri $\chi^2/sd=1.70$; RMSEA=0.078; SRMR=0.076; CFI=0.94; NFI=0.93 şeklindedir. χ^2/sd ’nin 2’nin altında olması mükemmel uyuma, RMSEA ve SRMR’nin 0.08’nin altında olması ve CFI ve NFI’nın 0.90’nın üzerinde olması iyi uyuma işaret eder (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2018, s. 271-272). Çocuk gelişimi lisans öğrencilerinden toplanan veride gerçekleştirilen analizler sonucunda, uyum değerleri literatürde belirtilen değerleri karşılamaktadır. Elde edilen bu bulgu, ölçeğin Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinden veri toplamak için kullanılabileceğini göstermektedir.

Orijinal ölçeğin güvenirliğine yönelik iç tutarlılık (Cronbach alfa) katsayısı ölçeğin tamamı için 0.85, ‘cinsellik’ için 0.84, ‘hesaplar’ için 0.60, ‘özel bilgiler’ için 0.53, ‘siber zorbalık’ için 0.65, ‘zararlı içerik’ için 0.67, ‘zararlı iletişim’ için 0.56 olarak hesaplanmıştır (Dönmez ve ark., 2017). Yapılan bu araştırma için elde edilen iç tutarlılık katsayıları ölçeğin tamamı için 0.92, ‘cinsellik’ için 0.78, ‘hesaplar’ için 0.79, ‘özel bilgiler’ için 0.76, ‘siber zorbalık’ için 0.86, ‘zararlı içerik’ için 0.72, ‘zararlı iletişim’ için 0.78 şeklindedir. Literatürde Cronbach alfa katsayısının 0.70 ve üzerinde olması güvenirlik için genel olarak yeterli görülmektedir (Şencan, 2005, s. 128). Dolayısıyla bu çalışmada kullanılan ölçeğin iç tutarlılığının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Veri Toplama Süreci

Araştırmada öncelikle veri toplama aracının kullanımı için araştırmacılardan, ardından araştırmanın uygulanacağı Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığından (24/11/2017–5017) izin alınmıştır. Öğrenciler sınıf ortamında (yüz yüze) araştırmanın kapsamı hakkında bilgilendirilmiş ve gönüllülük ilkesine göre araştırmaya davet edilmiştir. Araştırmaya 277 öğrenci katılım göstermiş; veri toplama aracını tam dolduran 255 öğrencinin verileri değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin İstatistiksel Değerlendirmesi

Araştırmada, betimsel istatistiklerin yanı sıra parametrik olmayan testlerden ‘Mann-Whitney U Testi’ ve ‘Kruskall-Wallis H Testi’ kullanılmıştır. Parametrik ya da parametrik olmayan testlere karar vermek amacıyla ‘Kolmogorov-Smirnov Testi’

yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ölçek kapsamında elde edilen puanların normal dağılım göstermediği sonucuna ulaşılmıştır ($p<.05$).

Bulgular

Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin ölçekten aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Çocuk Gelişimi Bölümü Lisans Öğrencilerinin Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikleri

	$\bar{X}$ (Madde Ortalama)	Standart Sapma	Minimum-Maksimum Puan
Cinsellik	28.39 (5.68)	2.43	16-30
Hesaplar	14.74 (4.91)	2.92	6-18
Özel Bilgiler	14.26 (4.75)	3.20	5-18
Siber Zorbalık	15.08 (5.03)	2.80	7-18
Zararlı İçerik	15.69 (5.23)	2.25	6-18
Zararlı İletişim	16.60 (5.53)	2.14	10-18
Toplam	104.80 (5.24)	12.41	61-120

Tablo 3 incelendiğinde, çocuk gelişimi lisans öğrencilerinin “Çocukların Karşılaştığı Çevrimiçi Risklere Yönelik Algı Ölçeği” toplamı ve alt boyutlarından aldıkları puanların, 6’lı Likert yapıdaki ölçekte bir maddeye ait orta düzeyin 3’e karşılık geldiği göz önüne alındığında, yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Risk boyutları açısından en riskli görülen boyut, cinselliktir. Cinselliği sırasıyla zararlı iletişim, zararlı içerik, siber zorbalık, hesaplar ve özel bilgiler takip etmektedir. Sınıf düzeyi ve çevrimiçi risk deneyimi değişkenlerine göre çocuk gelişimi lisans öğrencilerinin ölçekten aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığı tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 4. Çocuk Gelişimi Bölümü Lisans Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Çocukların Karşılaştığı Çevrimiçi Risklere Yönelik Algılarının Karşılaştırılması

	2. sınıf (n=67)		4. sınıf (n=73)		U	Z	p
	SO	ST	SO	ST			
Cinsellik	62.55	4191.00	77.79	5679.00	1913.00	-2.405	.016
Hesaplar	61.29	4106.50	78.95	5763.50	1828.50	-2.616	.009
Özel Bilgiler	60.06	4024.00	80.08	5846.00	1746.00	-2.939	.003
Siber Zorbalık	59.98	4018.50	80.16	5851.50	1740.50	-2.980	.003
Zararlı İçerik	58.52	3921.00	81.49	5949.00	1643.00	-3.381	.001
Zararlı İletişim	59.51	3987.00	80.59	5883.00	1709.00	-3.351	.001
Toplam	56.31	3773.00	83.52	6097.00	1495.00	-3.968	.000

Tablo 4 incelendiğinde, Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($U=1495.00$; $Z=-3.968$; $p<.001$). 4. sınıf öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları, 2. sınıf öğrencilerinin algılarından daha yüksektir. Analizler risk başlıkları özelinde incelendiğinde, cinsellik ($U=1913.00$; $Z=-2.405$; $p=.016$), hesaplar ($U=1828.50$; $Z=-2.616$; $p=.009$), özel bilgiler ($U=1746.00$; $Z=-2.939$; $p=.003$), siber zorbalık ($U=1740.50$; $Z=-2.980$; $p=.003$), zararlı içerik ($U=1643.00$; $Z=-3.381$; $p=.001$) ve zararlı iletişim ($U=1709.00$; $Z=-3.351$; $p=.001$) boyutları puanları da sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Tüm alt boyutlarda farklılığın 4. sınıf öğrencilerinin lehine olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5. Çocuk Gelişimi Bölümü Lisans Öğrencilerinin Çevrimiçi Risk Deneyimlerine Göre Çocukların Karşılaştığı Çevrimiçi Risklere Yönelik Algılarının Karşılaştırılması

	Ben (n=44)	Çevrem (n=44)	Hayır (n=52)	sd	χ^2	p
	SO	SO	SO			
Cinsellik	71.53	61.81	76.98	2	3.959	.138
Hesaplar	68.30	64.05	77.83	2	3.039	.219
Özel Bilgiler	66.49	68.24	75.81	2	1.479	.477
Siber Zorbalık	69.28	63.27	77.64	2	3.132	.209
Zararlı İçerik	67.09	62.81	79.89	2	4.777	.092
Zararlı İletişim	69.48	63.64	77.17	2	3.208	.201
Toplam	68.35	61.50	79.93	2	5.111	.078

Tablo 5 incelendiğinde, Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları (alt boyutlar dahil) çevrimiçi risk deneyimlerine göre farklılık göstermemektedir ($p>.05$).

Tartışma

Araştırma verilerinin analizinden elde edilen bulgular, Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algılarının yüksek olduğunu göstermektedir (Tablo 3). Sınıf öğretmenleri, sınıf öğretmenliği lisans öğrencileri ve sınıf öğretmenliği bölümü öğretim elemanları olmak üzere farklı gruplarla yapılan araştırmalarda da katılımcıların risk algılarının yüksek olduğu belirlenmiştir (Dönmez, 2015; Dönmez & Odabaşı, 2015; Bayar, 2019). Çocuklarla çalışan profesyonellerin çocukların ihtiyaçları, ilgileri ve gelişim özelliklerinden yola çıkarak karşı karşıya kalabilecekleri risklere karşı daha hassas oldukları ve bu nedenle risklere karşı algılarının yüksek olabileceği düşünülmektedir. Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencileri çevrimiçi risklerden cinselliği; zararlı iletişim, zararlı içerik, siber zorbalık, hesaplar ve özel bilgilerden daha riskli algılamaktadırlar (Tablo 3). Dönmez (2015), Dönmez & Odabaşı (2015) tarafından yapılan araştırmalarda da cinselliğin daha riskli olarak algılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklerden cinselliği daha riskli algılamaları, günümüzde buna ilişkin olayların artması ve çocukların bu olaylara daha fazla maruz kalmasıyla ilişkilendirilebilir. Kaşıkçı ve ark. (2014), Türkiye'deki çocukların internet üzerinden maruz kaldıkları risklerin ilk iki sırasında; cinsel içerikli fotoğraftan rahatsızlık duyma ve alınan cinsel içerikli mesajdan rahatsızlık duyma olduğunu belirlemiştir. Bu sonuç ayrıca çocukların cinsellik ekseninde zararlı içerik ve zararlı iletişim risklerine de maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin cinsellikten sonra zararlı iletişim ve zararlı içerik boyutlarını riskli algılamaları, bu bulguyla paralellik göstermektedir.

Çocuk gelişimi lisans öğrencilerinin sınıf düzeyine göre çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları farklılık göstermektedir. Sınıf düzeyi daha yüksek olan çocuk gelişimi lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algılarının daha yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir (Tablo 4). Bir başka ifadeyle, 4. sınıf öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları 2. sınıf öğrencilerinin algılarına göre daha yüksektir. Dördüncü sınıfta bulunan Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin öğrenimleri süresince almış oldukları dersler, çocuğun sağlıklı gelişimi açısından risk oluşturacak faktörleri belirleme, yorumlama ve bu faktörleri önlemeye yönelik bilgi ve beceri düzeylerinin artmasını sağlamaktadır (ÇUÇEP, 2016). Ayrıca araştırma sürecine dahil edilen 4. sınıf öğrencilerinin “Çocukluk Döneminde Bilgisayar” dersini de almış olmalarının, çocukların maruz kalabilecekleri çevrimiçi riskleri ayırt etme becerilerini olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda bu dersi almış olmaları, çocuğun gelişimi açısından riskli olabilecek içerikler hakkında daha fazla farkındalığa sahip olmalarına ve çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algılarının yüksek olmasına katkı sağlamış olabilir. Dönmez (2015) sınıf öğretmenleri adayları ile yaptığı araştırmasında, sınıf öğretmenleri adaylarının çocukların karşılaştıkları çevrimiçi risklere yönelik algılarının oldukça yüksek olduğu ancak bu algılarının güvenli internet kullanımına ilişkin bir eğitim alma durumlarına göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Bayar (2019)’ın araştırmasında da sınıf öğretmenlerinin güvenli internet kullanımına ilişkin aldıkları eğitimin risk algıları üzerinde anlamlı farklılıklar ortaya çıkarmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Bayar (2019), öğretmenlerin güvenli internet kullanımına ilişkin eğitim alma durumlarına göre risk algılarında farklılık çıkmasa da çocuklara ve ebeveynlere rehberlik edecekleri için mutlaka güvenli internet kullanımı eğitimi almaları gerektiğinin altını çizmiştir. Elde edilen bu sonuçlar bağlamında bir yoruma gidildiğinde, “çocuğa göre” kavramının içini dolduracak olan dersleri almış olmak, çocukların çevrimiçi risklerinin algılanmasında önemli bir etmendir. Doğrudan çevrimiçi risklere yönelik dersler alınmamış olsa bile çocuğa ilişkin gelişimsel ve pedagojik temelli çocuğu anlamaya yönelik derslerin alınması, dolaylı olarak çocukların karşılaştıkları çevrimiçi risklere ilişkin algıyı da pozitif yönde etkilemektedir. Çevrimiçi risklere ilişkin algı, çocuğa hizmet eden mesleklerin lisans sürecinde alınan derslerle ve bu süreçte edinilen deneyimler sayesinde kümülatif olarak ilerlemekte, doğrudan bir eğitime gerek kalmadan algıda olumlu yönde değişiklikler görülmektedir.

Çocukların maruz kalabileceği riskleri değerlendirmek ve çocuklara rehberlik edebilmek açısından çocuklarla çalışan çocuk gelişimcilerin bilgi düzeylerinin yüksek olması çocukların sağlıklı gelişimi açısından önemlidir. Kaşıkçı ve ark. (2014) araştırmalarında, öğretmenlerin çevrimiçi riskler ve internet kullanımı konusunda önemli bilgi kaynağı olduklarını ortaya koymuştur. Öğretmenlerin yanı sıra çocuk gelişimciler gibi çocuklarla doğrudan iletişim halinde olan profesyoneller hem çocuklara hem de ailelere, bu konuya ilişkin rehberlik edebilmek, risk durumlarını tespit edebilmek, gerekli olması durumunda müdahil olabilmek adına çevrimiçi riskler ve internet kullanımı ile ilgili doğru ve güvenilir bilgiye sahip olmalıdır.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları çevrimiçi risk deneyimlerine göre farklılık göstermemektedir (Tablo 5). Dönmez ve Odabaşı (2015)’nın yaptıkları araştırma sonucunda da katılımcıların çocukların karşılaştıkları çevrimiçi risklere yönelik algılarının çevrimiçi risk deneyimlerine göre farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Dönmez (2015)’in araştırmasında, çevrimiçi risk deneyimlerinin katılımcıların algısında farklılık ortaya çıkarmadığı sonucuna ulaşılmış ve katılımcıların risk durumlarını kendileri için değil üçüncü kişiler için değerlendirdikleri için anlamlı bir farklılık olmadığı

yorumu yapılmıştır. Bireyler soyut işlemler dönemi ile birlikte mantıksal çıkarımlara varmak için doğrudan deneme yanılma yöntemini kullanmazlar. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların yaşları göz önüne alındığında bu bireyler, deneme yanılmanın yanı sıra başkalarının tecrübelerinden ders çıkarma, olayları yorumlama ve yordama becerilerinin gelişmesi sayesinde mantık örüntüsü kurabilecek bilişsel becerilere sahiptirler. Çevrimiçi riskler genel olarak gündemde olan ve özellikle gençler için sürekli sıcak olan bir konudur. Bu bağlamda çevrimiçi risklere ilişkin algının artması için doğrudan riske maruz kalmaya gerek yoktur. Var olan, bilinen, şahit olunan, sosyal medyada okunan birçok olay sonucunda kişilerin çevrimiçi risklere ilişkin algıları deneyimden soyutlanarak artabilir. Öyle ki araştırma sonucunda da Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin sınıf düzeyi bağlamında riske maruz kalma durumundan bağımsız olarak çevrimiçi risklere ilişkin algılarının farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılaşmaya da aldıkları lisans derslerinin, daha fazla çocuk ile değerlendirme yapmış olmanın, gidilen stajların ve gerçekleştirilen uygulamaların hem doğrudan hem de dolaylı bir etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada sonuç olarak, sınıf düzeyi daha yüksek olan ve güvenli internet kullanımı konusunda eğitim alan Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencilerinin çocukların karşılaştıkları çevrimiçi risklere karşı algılarının yüksek olduğu ancak çevrimiçi risklere maruz kalma durumlarına göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmadığı görülmüştür. Çocuk Gelişimi Bölümü lisans öğrencileriyle yapılan bu araştırmanın, farklı araştırmalarda sağlık, eğitim, sosyal hizmet, adalet alanlarında çalışan çocuk gelişimcilerle de planlanarak, çocuk gelişimcilerin çocukların çevrimiçi risklere yönelik algılarının belirlenmesi ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda hizmet içi eğitim programlarının oluşturulması sağlanabilir.

Etik Kurul Beyanı

Araştırma, Ankara Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığından (11/12/2017–20/332) alınan etik kurul onayı kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Teşekkür

Araştırmaya verdikleri destekten dolayı çocuk gelişimciler Kamer BÖYÜKTÜRKMEN, Büşra DENİZ, Kübra KARACA ve Bahar KİREZ'e teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Aksakalli, G. (2020). *Sosyal medya araçları ve olası riskleri*. <https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/sosyal-medya-araclari-ve-olası-riskleri>
- Atoum, A. Y., & Al-Hattab, L. H. W. (2015). Internet addiction and its relation to psychosocial adaptation among Jordanian high basic stage students. *Journal of Psychology and Behavioral Science*, 3(1), 96–104. <https://doi.org/10.15640/jpbs.v3n1a10>
- Bayar, T. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin derslerinde teknoloji kullanım düzeyleri ile öğrencilerin karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algıları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (29. baskı.). Pegem Akademi.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları* (5. baskı.). Pegem Akademi.
- Çocuk Gelişimi Lisans Eğitimi Ulusal Çekirdek Programı (2016). https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurunisal/egitimi_ogretimi_dairesi/Ulusal-cekirdek-egitimi-programlari/cocuk_gelisimini_cekirdek_egitimi_programi.pdf
- Dönmez, O. (2015). *Sınıf öğretmeni adaylarının çocukların karşılaştığı çevrimiçi risklere yönelik algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Dönmez, O., & Odabaşı, H. F. (2015). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretim elemanlarının çocuklara yönelik çevrimiçi risklere ilişkin algılarının incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 459–479. <https://doi.org/10.12984/eed.08479>
- Dönmez, O., Odabaşı, H. F., Kabakçı Yurdakul, I., Kuzu, A., & Girgin, Ü. (2017). Development of a scale to address perceptions of pre-service teachers' regarding online risks for children. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 17(3), 923–943. <https://doi.org/10.12738/estp.2017.3.0022>
- Erol, B. (2020). *Problemli internet kullanımını azaltma programı PİKAP: Bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı psiko-eğitim kitabı*. (1. baskı.). Pegem Akademi.
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Ólafsson, K. (2009). *Comparing children 's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online* (2nd ed.). London School of Economics and Political Science.
- Kaşıkçı, D. N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., & Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 230–243. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TVRVME1qSTJOZz09>
- Kılıç, A. O., Sari, E., Yucel, H., Oğuz, M. M., Polat, E., Altinel Acoglu, E., & Senel, S. (2019). Exposure to and use of mobile devices in children aged 1–60 months. *European Journal of Pediatrics*, 178, 221–227. <https://doi.org/10.1007/s00431-018-3284-x>
- Livingstone, S., & Haddon, L. (2009). Introduction. In S. Livingstone & L. Haddon (Eds.), *Kids online: Opportunities and risks for children* (pp. 1-15). The Policy Press.
- Onguner, S. (2020). *7-18 yaş arası çocuklarda internet bağımlılığı ve çocukların günlük alışkanlıkları üzerine olumsuz etkilerinin değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış tıpta uzmanlık tezi]. Sağlık Bilimleri Üniversitesi.
- Prensky, M. (2001). *Digital natives, digital immigrants*. <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>

- Savcı, M., & Aysan, F. (2017). Teknolojik bağımlılıklar ve sosyal bağlılık: İnternet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığının sosyal bağlılığı yordayıcı etkisi. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 30, 202–216. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2017300304>
- Sırakaya, M., & Seferoğlu, S. S. (2018). Çocukların çevrim-içi ortamlarda karşılaştıkları riskler ve güvenli internet kullanımı. B. Akkoyunlu, A. İşman, & H. F. Odabaşı (Ed.), *Eğitim teknolojileri okumaları 2018* içinde (s. 185-202). Pegem Akademi.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenirlik ve geçerlilik*. Seçkin.
- Turgut, Y. E., & Kursun, E. (2020). Mobile internet experiences of the children in Turkey and European countries: A comparative analysis of internet access, use, activities, skills and risks. *Eurasian Journal of Educational Research*, 88, 225–248. <https://doi.org/10.14689/ejer.2020.88.10>
- United Nations International Children's Emergency Fund. (2017, Aralık). *Dünya çocuklarının durumu 2017: Dijital bir dünyada çocuklar*. <https://www.unicef.org/turkey/media/4291/file/Dünya%20Çocuklarının%20Durumu%202017:%20Dijital%20bir%20Dünyada%20Çocuklar.pdf>
- United Nations International Children's Emergency Fund. (2020, April). *COVID-19 and its implications for protecting children online*. <https://www.unicef.org/media/67396/file/COVID-19%20and%20Its%20Implications%20for%20Protecting%20Children%20Online.pdf>
- Üneri, Ö. Ş., & Tanıdır, C. (2011). Bir grup lise öğrencisinde internet bağımlılığı değerlendirmesi: Kesitsel bir çalışma. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 24, 265–272. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2011240402>
- We Are Social., & Hootsuite. (2020). *Digital 2020 Turkey*. <https://www.slideshare.net/DataReportal/digital-2020-turkey-january-2020-v01>